

potpuna funkcionalizacija bila moguća, već u tome što stalno angažuje ljude ne na negiranju stvarnosti, već na njenom dograđivanju. Time se odvlače realne snage sa puta kreacije ljudskog sveta na put stvaranja takvog društva u kojem su oni funkcija, delovi jednog dobro funkcionirajućeg sistema ili perfektnog društva. Funkcionalizam želi sve da planira i sve da predvidi. On polazi od pretpostavke da je a priori dat konačan broj faktora i uslova koje treba samo dobro rasporediti i onda je sve konačno dobro. Međutim, efekti su suprotni, oni pokazuju da sa porastom funkcionalnog ponašanja raste i disfunkcionalno ponašanje i da neograničenost i nedovršenost ljudskog bića, njegova nadfunkcionalnost, ne dopušta da se sve predvidi i tako organizira.

Potreba nalaženja puta, međutim, ostaje, i nije zato manja. Pred svakom stvarnošću stoji ta opasnost i sa njom se ljudi suoče kad tad, sa svom ozbiljnošću. Prići, međutim, tom problemu u smislu u kojem se traži njegovo rešenje znači poziv na revoluciju, a prvi korak ka tome jeste racionalno ispitivanje stvarnosti. „Pa ipak to je možda najviša politička zadaća koja postoji: moguće je da um ne može ništa bez strasti, ali bit će uvijek korisno (...) da se pitamo kakvi su odnosi između uma i strasti, pitanje koje je samo iz domena uma.” (Eric Weil — Hegel i država — „Veselin Masleša” Sarajevo, 1967. str. 10)

Održati kontinuitet revolucije najvažnije je pitanje svake revolucije. Posle izvršene političke revolucije, nastupa socijalna revolucija, koja je jedan dug proces borbe sa radom i stvarnošću. Ono što se tu pokazuje kao najvažnije jeste stalna svest o potrebi i opasnosti funkcionalizma i stalni kontinuitet borbe protiv njega i protiv samozadovoljstva. Konkretni oblici ove revolucije mogu biti različiti, ali je osnovni zahtev da se sve mora posmatrati kao sredstvo u destrukciji otuđenog rada, a ne kao cilj, jer dolaženje do cilja traži zastoj, a zastoj može biti ono što može u nepovrat odneti sve napore revolucije.

4. Socijalna revolucija ima najteži zadatak, jer ona mora da se nosi sa dugotrajnom i sistematskom borbom. Sistematska borba zahteva borbu kroz sistem. Zato je neophodno uspostaviti takav sistem koji je negacija u sebi, koji obezbeđuje kontinuitet revolucije. Takav sistem jeste sistem samoupravljanja. Već sam pojam ukazuje na protivurečnost. U sociološkom smislu upravljanje znači da jedan čovek ili grupa ljudi upotrebljavaju silu u odnosu na druge ljude. Tu izvire podela na javnu i privatnu sferu. Sistem, pak, samoupravljanja pretpostavlja da čovek u sebi ujedinjuje obe funkcije i tako negira ovu podeljenost, pa i sam odnos i pojam upravljanja kao takav. Tu se pokazuje revolucionarna suština samoupravljanja, jer se ono uspostavlja kao sistem sa sobom protivrečan i kao takav sa sobom nezadovoljan, koji ne vidi u sebi svrhu, već, stalno se razvijajući, teži svojoj samonegaciji.

Samoupravljanje ne treba uspostaviti kao samo integralni sistem političkih odnosa (svođenje samoupravljanja na demokratiju), već se njegovi odnosi moraju proširiti na sve sfere stvarnosti, da bi njegova revolucionarna suština pokrenula revoluciju i u njima. Jedna od sfera u nas u kojoj samoupravljanje ne deluje i koja želi da zadrži pravo na ekskluzivnost jeste sfera kulture. Mi nemamo samoupravnu, već administrativnu kulturu, pa stoga kultura i ne prati opšta revolucionarna kretanja društva. Ona se opire izjednačavanju, ističući svoj izuzetan značaj. Zbog toga mi imamo priličan zastoj u ovoj sferi. Najveći revolucionarni zadatak kulture jeste da se uključi u totalni i integralni sistem samoupravljanja i da tako sledi tokove revolucije u svim sferama. Ova, pak, druga koncepcija želi izolacijom da negira polivalentnost kulture, njen opštedruštveni karakter, njenu involviranost u sve ostale sfere i da je zadrži kao sferu rezervisanu za određeni uži krug. Takva kultura ne samo što ostaje u otuđenoj sferi (to je njena sudbina), već ne čini napore da u svoju suštinu negira. A to je ono što je nužno.

jovica acin

prigovori na dobro čitanje

eseja „umetnost i filozofija lepog“ b. v. borjana objavljenog u „poljima“ 119—120, 1968.

Tekst koji hoće da je naučan, koji sanja da to bude, mora da omogući svakome ko ga čita, odgovarajuću kritičku distancu. To je predušlov dobrog čitanja. Ali, esej B. V. Borjana to sobom osporava. Dakle, radi se, ne o prigovorima tekstu, već o prigovorima samog teksta, koje on čini čestitom čitanju i razumevanju. Znači, jedna inferiorna slabost.

Prvo pada u oči mnoštvo protivurečnosti. To B. V. Borjan ne bi smeo da dozvoli kada već, što je očito, pledira na strogost u izvođenju zaključaka. Previše je i nemarnosti. Već na početku to se vidi u rečenici: „Pitanje kako je i da li je estetika moguća kao nauka o umetnosti, o lepom posebno, jeste pitanje koje sve više gubi osnovanost ukoliko na njemu i dalje insistira u smislu odbrane mogućnosti estetike kao takve, i ujedno umanjuje značaj samoj umetnosti koja time ostaje lišena svog osnovnog, fundamentalnog određenja: šta je umetnost i umetnički lepo.” To pitanje stvarno gubi osnovanost, jer B. V. Borjan u istoj rečenici brani baš estetiku kao takvu, jer postavljanje tog pitanja izaziva da napravi uzgrednu apologiju: „i ujedno umanjuje značaj samoj umetnosti... itd.” Ali, što je još gore, i ta mu je apologija netačna. On kaže da je fundamentalno određenje umetnosti: šta je umetnost i umetničko lepo. To jeste određenje umetnosti, ali nikako osnovno-umetničko, već filozofsko, estetičko. Umetničko (fundamentalno) određenje umetnosti je pre neoboriva činjenica opstanka umetnosti i njen sam uticaj kao takve. A da se filozofsko razlikuje od umetničkog — o tome ne treba ni govoriti; i sam K. Marx u *Uvodu u kritiku političke ekonomije* kaže da „glava koja misli (filozofska svest, JA) privlaga svet na način koji joj je jedino moguć, na potpuno drukčiji način od umetničkog”.

Prvi podnaslov Borjanovog teksta glasi: „Problemi oko uvoda”. Da li je stvarno B. V. Borjan isuviše smušen? Ali, u svakom slučaju, ma koliko mi čitali taj deo, nikako ne možemo naći bilo koji problem „uvodenja”. Gde su ti problemi? Pošto se radi o uvodu, oni bi trebalo da budu *spoljašnje* odnosa umetnosti i filozofije lepog, ali tog *spoljašnjeg* kao da nema. To dokazuje da B. V. Borjan nije uopšte pazio na ujednačen, skladan intenzivan i ekstenzivan razvitak problema kojeg rešava. I u tom delu B. V. Borjan pokazuje da ume veoma lepo i plitkumno da zaključuje. On kaže: „Ovde je umetnost najbliža razvoju logičke ideje, pa možda čak i identična s njom”. Jedini prihvatljivi smisao logičke ideje jeste da ta ideja vodi od jednostavnog ka konkretnom, da služi razumevanju konkretnog time što procesom apstrahovanja povezuje osnovne, primitivne odnose i pojmove u stvarni svet-

ski konkretum. To je i ono što je Marx zamerao Hegelu, koji je mislio da ta logička ideja, filozofsko mišljenje, stvara svet, a u pitanju je obratno. Dakle, nikako umetničko ne može da bude identično sa logički — idejnim, filozofskim. Znači, nikako ne može umetnost da bude identična sa razvojem logičke ideje.

U delu sa podnaslovom „Problem ontološke dimenzije umetnosti i struktura bičevitosti umetničkog dela”, Borjan opet upada u kontradikciju, jer je već u početku eseja rekao da je lepo objekt umetničkog („... o lepom kao objektu umetničkog...”). On piše: „Ontološka struktura bića sa svim svojim atributima i vrednosnim entitetima mora biti predmet umetnosti”. Očigledno, hoće da kaže da je lepo vrednosni entitet, dakle, meša lepo sa dobrim i ostalim najvišim vrednostima. To je greška zbog koje se estetika i nije mogla razviti u doslednu nauku već kod Platona, Aristotela i Plotina, jer grčki jezik je imao jednu te istu reč i za dobro i za lepo. Da B. V. Borjan to stvarno misli, dokazuju njegove daljne reči: „... da se vrednost pojavi i ude u umetničko. To je upravo estetički momenat umetnosti...” A da li je stvarno taj etičko-aksiološki momenat upravo estetički?

Koliko je B. V. Borjan neistančan, i strahovito konfuzan, i nedosledan, može se videti ako suprotstavimo njegove dve rečenice. Govoreći o umetnosti, on piše da je ona, „kao i svi drugi oblici svesti, pogled na svet, ali okrnjen Weltanschauung, i to okrnjen u dvostrukom smislu: interpretirajući svet u imaginativnom ruhu, ona ne može u potpunosti da zadobije objekat onoga čime se bavi, dakle, ne može da ostvari potpuno posedovanje bića u sebi”, a malo posle: „Umetnost uvek izmiče realnom biću; njena snaga je u njenoj irealnosti, u njenoj imaginaciji”. Prvo je biće izmicalo umetnosti, a onda umetnost izmiče biću. Prvo je umetnost, zbog svoje imaginativnosti, bila *okrnjen* pogled na svet, a posle je ta okrnjenost njena snaga.

Dokaz da B. V. Borjan ne zna šta piše imamo odmah na početku, kada kaže da je estetika „svako naučnije razmatranje o prirodi i poreklu lepog, teorijsko raspravljanje o lepom kao objektu umetničkog”, a kasnije da „umetnost izmiče objektivnim naučnim metodama”. Znači, uništava estetiku kao takvu, a stalno pledira za nju baš kao takvu.

Mislim da ne smem uzimati suviše prostora da bih jedan takav rad kao što je B. V. Borjana — pokušao minucioznom logičkom analizom okvalifikovati kao haotičan; ovo što sam već pokazao dovoljno je da dovede svakog čestitog čitaoca u sumnju da je Borjanov esej vredan.